

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Львівського державного

університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, доцент

Дмитро ШВЕЦЬ

2024

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Олександра ФЕДЧУКА на тему
«Особистісна безпека фахівця як чинник актуалізації емоційного ресурсу
особистості», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»**

Кафедра теоретичної психології Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ, заслухавши на розширеному засіданні публічну презентацію наукових результатів дисертації Олександра ФЕДЧУКА на тему «Особистісна безпека як чинник актуалізації емоційного ресурсу особистості», а також оцінку рецензентів та учасників фахового семінару, проведеного 22 жовтня 2024 року, констатує наступне.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в умовах постійних змін і трансформацій у суспільстві в Україні та світі загалом до фахівця висуваються особливі вимоги як до особи, що відповідальна за свої дії, продуктивність, життєдіяльність загалом. Дедалі частіше дослідники виокремлюють у ролі особистості її ініціативу в пошуку емоційного ресурсу задля досягнення особистісної безпеки та внутрішньої гармонії. Саме тому спостерігається перехід від особистості пасивної, життя якої детермінується зовнішніми чинниками, до особистості активної, яка самотійно задає власну мету та намагається її досягти.

Тенденція до вивчення емоційного ресурсу особистості, а також визначення чинників впливу на його актуалізацію є одним із напрямів, що визначає розвиток сучасної психологічної науки. Сьогодні є достатньо вагома кількість емпіричних і теоретичних досліджень, присвячених психологічній безпеці особистості. Нові наукові пошуки з вивчення емоційного ресурсу мають сенс на провадження через призму евдемоністичного та гедоністичного напрямів, що дозволять об'єднати в єдине ціле концептуальні уявлення щодо впливу особистісної безпеки фахівця на актуалізацію емоційного ресурсу особистості.

Є вчені (Kahneman, Tversky, 2000, Lyubomirsky, 2007), які стверджують, що зовнішні чинники впливу на життя людини не мають особливого впливу, на відміну від внутрішньо особистісних, серед яких є особистісна безпека, яка опосередковує вплив детермінації середовищем. Зарубіжні вчені переконують, що зниження рівня емоційного ресурсу та стрес формуються, коли особистість сензитивно сприймає зовнішні тригери й не має достатньо внутрішнього ресурсу для перетворення негативних впливів оточуючого середовища чи будь-яких змін. Тому немає сумнівів у тому, що основний вплив на пошуки емоційного ресурсу для покращення якості життя людини має сама особистість та її ставлення до себе, свого життя, а також її внутрішня гармонія та особистісна безпека.

Сповнене реальними принципами та цінностями життя людини визначається траєкторією розгортання, основним вектором якого є особистісна безпека як структурна складова соціальних, економічних, суспільних, політичних процесів та чи не головним чинником особистісної якості життя та благополуччя. Аналізуючи наукові праці останніх років, деякі пріоритети та формулювання питання безпеки переорієнтувались з рівня державної позиції на інтереси безпосередньо самої людини (О. Борисюк, Ж. Вірна, Є. Карпенко, З. Ковальчук, М. Комісарик, Н. Коструба, О. Лазорко, А. Литвинчук, Б. Лазоренко, Г. Ложкін, В. Поуль, І. Приходько, М. Слюсаревський, О. Ткачишина, А. Харченко, Ю. Хвестик, Я. Чапляк, Г. Чуйкота ін.). Головним чином феномен особистісної безпеки сконцентрований у професійній сфері, зокрема під час набуття професійної ідентичності, навчання за фахом, динаміки професійного становлення на фоні забезпечення особистісної безпеки фахівця.

Наукові пошуки у напрямку психологічних ресурсів як предикатора ефективного та свідомого життя здійснювали А. Баумейстер, К. Вогс, А. Галян, Л. Заграй, Р. Лазарус, Р. Лаунієр, В. Казібекова, С. Кас'янова, Г. Католик, З. Ковальчук, І. Матійків, С. Хобфолл. Поняття «ресурсу» повсякчас застосовується в загальній психології (С. Макименко, В. Москалець, Т. Партико, В. Рибалка, О. Сергієнко, О. Скрипченко та ін.), у психології особистості (В. Гордієнко, Н. Калька, Є. Карпенка, Г. Католик, Л. Копець, Н. Ліфарєва, С. Максименко, Т. Матвійчук, В. Москалець, О. Столяренко, та ін.), у психології стресу (О. Боярчук, О. Вишневський, О. Овчаренко, Л. Оришин, Л. Сіпко та ін.), у психології спорту та праці (І. Баклицький, О. Борисюк, В. Воронова, Л. Дика, В. Толочек, Т. Ямчук, С. Алмаші). Особливий інтерес становить питання емоційного ресурсу особистості, адже завдяки йому призупиняється втома та емоційне вигорання. В цьому напрямку працювали Г. Католик, З. Кісіль, З. Ковальчук, Н. Калька, Г. Одинцова та інші.

Проте недостатньо розкритим залишається феномен психологічної та особистісної безпеки фахівця, що уможливорює актуалізацію емоційного ресурсу особистості як чинника життєвого благополуччя. Ґрунтовне вивчення цих питань досі залишається поза увагою дослідників. Тож актуальність вирішення означеної проблеми, її недостатнє теоретичне та емпіричне вивчення, а також соціальна значущість зумовили вибір теми «Особистісна безпека фахівця як чинник актуалізації емоційного ресурсу особистості».

Дисертацію виконано згідно з планами наукових досліджень у межах науково-дослідних тем кафедри теоретичної психології Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ «Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві» (№ 0118U005373), «Психологія особистості фахівця в умовах військового часу та поствоєнної реабілітації» (№ 0122U002532).

Метою дисертації є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження впливу особистісної безпеки на актуалізацію емоційного ресурсу особистості та розробка програми розвитку особистісної безпеки фахівця як чинника актуалізації його емоційного ресурсу.

Досягнення обраної мети обумовило потребу вирішення таких *завдань*:

- на основі отриманих показників розробити психологічну програму супроводу для вагітних жінок;
- провести теоретико-методологічний аналіз підходів до вивчення проблеми емоційного ресурсу особистості;
- визначити особливості феномену особистісної безпеки фахівця як чинника впливу на актуалізацію емоційного ресурсу особистості та виокремити її компоненти;
- емпірично дослідити соціально-психологічні аспекти впливу особистісної безпеки фахівця на актуалізацію емоційного ресурсу особистості;
- розробити та апробувати програму розвитку особистісної безпеки фахівця як чинника актуалізації його емоційного ресурсу;
- визначити основні складові ефективного впровадження комплексної програми розвитку особистісної безпеки фахівця як чинника актуалізації його емоційного ресурсу.

Об'єктом дослідження визначено емоційний ресурс особистості як психологічний феномен.

Предметом дослідження є вплив особистісної безпеки фахівця на актуалізацію емоційного ресурсу особистості.

Методологічна основа дослідження. Для виконання поставлених завдань та досягнення мети дослідження використовувались такі **методи**:

теоретичні аналіз, синтез, порівняння сучасних наукових та емпіричних досліджень з проблеми вивчення особистісної безпеки фахівця як актуалізації емоційного ресурсу особистості, а також їх узагальнення, класифікація та систематизація;

емпіричні методи: спостереження, анкетування, бесіда; психологічне тестування з використанням стандартизованих методик психодіагностики: «16-факторний опитувальник» Р. Кетела, стратегії долаття стресових ситуацій (SACS)» С. Хобфол (Strategic Approach to Coping Scale, SACS), психологічна діагностика стійкої схильності до ризику (О. Саннікова, С. Бикова), «Вивчення мотиваційного профілю особистості» Ш. Річі і П. Мартіна, «Визначення життєвих цілей та цінностей особистості» П. Іванов, Є. Колобова, «Оцінка задоволеності потреби у безпеці» О. Зотова, «Діагностика емоційного інтелекту» Н. Холла, Опитувальник «Діагностика особистісного симптомокомплексу відповідальності» (ОДОСВ) (І. Кочарян);

методи математичної обробки даних з їх подальшою якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням. Статистична обробка даних здійснювалась за допомогою пакета статистичних програми SPSS 22.0.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

- вперше:

узагальнено та систематизовано теоретико-методологічні засади інтегрованої системи особистісної безпеки фахівця та емоційного ресурсу особистості;

виокремлено структурні компоненти особистісної безпеки: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-поведінковий, емоційно-вольовий;

окреслено шляхи актуалізації емоційного ресурсу особистості фахівця;

розкрито концептуальні засади комплексної психологічної програми розвитку особистісної безпеки фахівця, ефективність якої забезпечена функціональними принципами її побудови;

визначено основні структурні складові ефективного впровадження комплексної психологічної програми розвитку особистісної безпеки фахівця із задіянням вправ на зняття фізичної напруги та стресу, лекцій з психоедукації, музикотерапії та тренінгових психотехнологій для роботи в групах;

- набули подальшого розвитку психологічні категорії «особистісна безпека», «емоційний ресурс», «активізація емоційного ресурсу», «особистісна безпека фахівця», а також засоби і технології психологічної корекції психологічної безпеки фахівця в соціальній психології;

- поглиблено уявлення про чинники впливу на емоційні ресурси особистості.

Практичне значення дослідження полягає у: можливості використання методичного інструментарію для вивчення соціально-психологічних чинників впливу на емоційний ресурс особистості; експериментальній перевірці та адаптації комплексної психологічної програми розвитку особистісної безпеки фахівця як запоруки оптимізації особистісного емоційного ресурсу, а також її можливого впровадження у різних професійних спільнотах з метою підвищення продуктивності праці працівників та зменшення плинності кадрів. Результати дослідження можуть бути використані в процесі підготовки психологів у закладах вищої освіти та підвищення кваліфікації фахівців, при розробці професійних програм у галузях соціальної психології та психології праці.

Основні результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження № 95 від 05.12.2023); Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт впровадження від 03.09.2024); Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол засідання кафедри психології № 9 від 26.08.2024); Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (довідка № 735/15.17 від 12.07.2024); Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького (довідка № 952-16.03 від 24.07.2024); Харківського національного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 04.09.2024).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 207 найменувань (з них 75 – іноземними мовами), додатків. Загальний обсяг дисертації викладено на 237 сторінках, із яких 168 сторінок основного тексту. Робота містить 25 таблиць, 6 рисунків.

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, є результатом самостійного дослідження дисертанта. Матеріали статті, написаної у співавторстві, в дисертації не використовувались.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні положення дисертації представлено на наукових заходах різних рівнів, зокрема, на міжнародних: науково-практична конференція «Актуальні проблеми екстремальної та кризової психології» (Дніпро, 2022 р.); круглий стіл «Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки» (Львів, 2023 р.); VII науково-практична конференція «Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи» (Київ, 2022 р.); VI науково-практична конференція «Innovations and prospects in modern science» (Стокгольм, 2023 р.); з міжнародною участю: науково-практична веб-конференція «Соціально-психологічні проблеми гендерної стратифікації суспільства» (м. Дніпро – м. Кам'янець-Подільський, 2022 р.); IX науково-практична інтернет-конференція «Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування на виклики сучасності» (Луцьк, 2022 р.); всеукраїнських: науково-практична конференція «Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві» (Львів, 2021 р., 2022 р.); науково-практична конференція «Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України» (Харків, 2021 р.); науково-практична конференція «Актуальні аспекти психологічного забезпечення професійної діяльності сил безпеки та оборони України» (м. Харків, 30 листопада 2022 р.); науково-практична конференція «Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації» (Львів, 2023 р.); круглий стіл «Безпекові аспекти управління організаціями в умовах війни та повоєнної відбудови держави» (Львів, 2023 р.).

Публікації. Основний зміст дисертації викладено у 19 публікаціях, з яких 4 статті опубліковані у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 1 стаття – у науковому виданні України категорії «А», 1 стаття – у закордонному виданні, а також у 13 тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Наукові праці, в яких опубліковано наукові результати дисертації:

1. Федчук О.В. Внутрішня картина здоров'я як особистісний ресурс / *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи: збірник наукових праць*. 2022. № 1 (57). Т. 2. С. 98-112. <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2022-57-1-2-98-111>

2. Федчук О.В. Категорія психологічної безпеки особистості в науковій літературі / *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, серія «Психологія»*, (73), 67-74. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2022-73-08>.

3. Kalenchuk V.O., Fedchuk O.V., Mykhaylyuk V.P. Relationship between corporate culture and psychological safety of training and educational space for young female athletes / *Інсайт: психологічні виміри суспільства : наук. журн.* / ред. кол. І. С. Попович, А. Х. Гудімова, та ін. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 9. С. 113-129. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-7>

4. Федчук О.В. Активізація особистісних ресурсів у складних психолого-вікових життєвих ситуаціях. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна* / гол. ред. З.Я. Ковальчук. Львів: ЛьвДУВС, 2023. Вип. 1. С. 101-110. <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2023-1-13>

5. Федчук О.В. Емпіричне дослідження компонентів особистісної безпеки фахівців. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна* / гол. ред. З.Я. Ковальчук. Львів: ЛьвДУВС, 2024. Вип. 1. С. 69-75. <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2024-1-10>

Наукові публікації, що засвідчують апробацію матеріалів

1. Федчук О.В. Загальна характеристика методів та методик дослідження впливу особистісної безпеки на актуалізацію емоційних ресурсів. *German International Journal of Modern Science*. № 72, 2024. Р. 44-47 <https://doi.org/10.5281/zenodo.10530584>

2. Федчук О.В. Психологічні особливості життєвих ресурсів особистості / Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві : збірник матеріалів VI Всеукраїнської науковопрактичної конференції (22 жовтня 2021 року) / уклад. В. С. Бліхар. Львів : ЛьвДУВС, 2021. С. 311-314.

3. Федчук О.В. Роль емоційної стійкості у структурі особистісної безпеки людини сучасного суспільства / Соціально-психологічні проблеми трансформації сучасного суспільства : матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної веб-конференції (з міжнародною участю) (м. Сєверодонецьк, 12 листопада 2021 р.) / [редкол.: Ю. О. Бохонкова (голова)]. – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 228-232.

4. Федчук О.В. Роль керівника у формуванні сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі та психічного здоров'я особистості. Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України : тези доп. II Всеукр. наук.-практ. конф., 28 травня 2021 р. Харків: НА НГУ. 2021. С. 137-141.

5. Федчук О.В. Стратегії подолання життєвих труднощів / Актуальні проблеми екстремальної та кризової психології : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції ; відп. ред. Коваль В.О. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2022. С. 95-99.

6. Федчук О.В. Асертивність як емоційний ресурс особистості підліткового віку / Соціально-психологічні проблеми гендерної стратифікації суспільства: матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної веб-конференції (з міжнародною участю) (м. Дніпро – м. Кам'янець-Подільський, 24 червня 2022 р.) / [редкол.: Ю. О. Бохонкова (голова)]. Дніпро - Кам'янець-Подільський: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2022. С. 154-157.

7. Федчук О.В. Організація превенції щодо збереження психічних ресурсів фахівця на робочому місці як складової його психічного здоров'я. Збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 жовтня 2022 року) / уклад. В. С. Бліхар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 360-365.

8. Федчук О.В. Роль маніпулятивного впливу у психологічній безпеці особистості. Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування на виклики сучасності : матеріали IX Наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар. участ.) (28 листопада - 02 грудня. 2022 р.) = Materials of IX-th Scientific and Practical Internet Conference (with international participation) (Nov 28 – Dec 02, 2022) / за заг. ред. Т. І. Дучимінської, Я. О. Гошовського, Ж. П. Вірної, Д. Т. Гошовської, О. Є. Іванашко. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2022. С. 38-43.

9. Федчук О.В. Музикотерапія у контексті актуалізації емоційного ресурсу особистості у її кризові періоди. Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки : збірник тез Міжнародного круглого столу (23 лютого 2023 року) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 211-215.

10. Федчук О.В. Засоби та заходи відновлення емоційного ресурсу військовослужбовців НГУ. Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи». Київ: КНУ імені Тараса Шевченка 2022. С. 151-155.

11. Федчук О.В. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовця, як основа готовності до дій в ризиконебезпечних умовах. Актуальні аспекти психологічного забезпечення професійної діяльності сил безпеки та оборони України: Матеріали VIII всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 30 листопада 2022 року). Харків : Національна академія НГУ, 2022. С. 203-205.

12. Федчук О.В. Мобілізація та виснаження життєвих ресурсів особистості. Безпекові аспекти управління організаціями в умовах війни та повосенної відбудови держави: матеріали круглого столу (м. Львів, 12 травня 2023 року) / за заг.ред. В.С. Бліхара, Г.З. Леськів. [Електронний ресурс] Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 178-184.

13. Федчук О.В. Особливості впливу пандемії на зміни у структурі внутрішньої картини здоров'я як особистісного ресурсу. Innovations and prospects in modern science. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2023. Pp. 406-411. URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-innovationsand-prospects-in-modern-science-5-7-06-2023-stokgolm-shvetsiya-arhiv/>.

14. Федчук О.В. Особистісна безпека фахівця під час виконання ним професійних обов'язків. Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєної реабілітації : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 жовтня 2023 року) / уклад. В. С. Бліхар. Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 266-270.

З огляду на викладене, можна резюмувати, що дисертація Олександра ФЕДЧУКА на тему «Особистісна безпека фахівця як чинник актуалізації емоційного ресурсу особистості», подана на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія»:

1) містить елементи наукової новизни, а її результати мають теоретичне і практичне значення для теоретичної та практичної психології;

2) виконана дисертантом самостійно, отримані теоретичні висновки і результати демонструють особисті дослідження автора;

3) відображена в 19 публікаціях, зокрема: 4 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 1 статті у науковому виданні України категорії «А», 1 статті у закордонному виданні, а також у 13 тезах доповідей на науково-практичних заходах, що демонструє повноту попереднього оприлюднення результатів дослідження;

4) відповідає Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також положенням міждисциплінарної освітньо-наукової програми «Психологія та менеджмент організації» для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії – за спеціальностями 053 «Психологія», 073 «Менеджмент» у Львівському державному університеті внутрішніх справ;

5) рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Голова засідання кафедри:
завідувач кафедри теоретичної психології
Інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного
університету внутрішніх справ
доктор педагогічних наук, професор

Галина ЛЯЛЮК